

Tubini ooperid on rahvuslik vara

Jan Kask

SVD 16.01.92

Sümfoonik ja kontrapunktist Eduard Tubin jõudis ooperi juurde hilja.

Selleks aitasid kaasa välised asjaolud, aga kui partituur

oli valmis, olid positsioonid seda kindlamad.

Ajalooline kohtuasi. Tubina mõlemad ooperid, mis Estonia-teater tellis 1960. aastatel, võistlevad nüüd omavahel eesti rahvusoperi tiitli pärast.

Barbara von Tisenhusen, mille esietendus oli Estonias 1969, ja Reigi õpetaja, mis pärast tsensuuriprobleeme esietendus Tartus 1979 ja alles 1988 rahvusoperi laval pealinnas, on mõlemad hoolimata universaalsest sisust väga konkreetse ajaloolise tagapõhjaga, mis kindlasti suurendab nende kaalu.

Mõlema kirjanduslikuks aluseks on Aino Kallase sari surmavast Eroset, mis on ümber töötatud praeguse eesti silmapaistva kirjaniku ja ajaloolase Jaan Krossi poolt. Mõlema ooperi teenaks on konflikt kirgliku armastuse, ühiskonnakorra ja õiguse vahel. Mõlemad lähtuvad ajaloolistest kohtuasjadest - Barbara von Tisenhusen orduriigi ajal 1551 ja Reigi õpetaja kuninganna Kristina ajal Hiiumaal 1649 - ning annavad huvitava pildi mitte ainult inimtüühist, vaid ka toleaegetest ühiskonnaoludest. Tegevuse keskpunktis on naise traagiline saatus, kes ei tagane oma sisemisest veendumusest ka siis, kui konsekventsiks on surm. Muusikaliselt iseloomustab draamasid helilooja selgusetootlus ja sundiv järjekindlus niihästi tegevuses kui ka tundeväljenduses.

Sümfooniline vool. Partituur on läbi imbunud sümfoonilisest voolust /?/, Tubina isikupärase stiili üle domineerivad rütm ja temaatilised protsessid ning pühitsevad võitu vahest eriti Barbara von Tisenhusenis. Seal muutub üheksa tooni motiiv sansooni aluseks /?/, mis määrab kogu muusikalise arengu tugevalt kooshoitud struktuurides - dramaturgilise tegevustiku kongeniaalne peegeldus.

Reigi õpetajal on rohkem kammerlikke jooni, kuid üksikutes piltides sisaldub filigraanselt väljatöötatud muusikat.

Estonia külalisetendused Stockholmis annavad meile unikaalse võimaluse mõlemaid teoseid kõrvuti nautida. Eestis on Barbarat mängitud üle kuuekümne korra kolmes eri lavastuses, ja see on aina rohkem muutunud uue, vaba Eesti rahvusoperiks.

Reigi õpetaja, mille juured on Rootsi ajas, on huvipakkuv kontaktteos, pidades silmas meie vastärganud ajaloo huvi, eriti Baltikumi suhtes. Võib-olla saab sellest operist teetähis meie enda pisut kramplikule lähenemisviisile rahvuslikule operiloomingule, mis on liiga kauaks takerdunud oma ajaga seotud saagamotiividesse või - nagu "Gustaf Wasa" puhul - motiveerimata ja ebaloomuliku distantseeritusse.